

BOEKRESENSIES

H W Ziefler, *Dictionary of Modern Theological German*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan 1992, second edition, 354 pp. Prys nie vermeld.

Hierdie werk uit die pen van die professor in Duits aan Wheaton College, bevat meer as twintigduisend inskrywings. Die doel is om 'n woordeskat daar te stel om die gebruiker in staat te stel om die Duitse Bybel en Duitse teologiese tekste te kan lees. Verder is al die woorde wat in die Stuttgart-uitgawe van Luther se vertaling van die Bybel voorkom, opgeneem en die Skrifverwysings word ook aangegee.

Die werk is in 'n sagte band beskikbaar en vir alle predikante en studente sekerlik 'n baie nuttige en onmisbare instrument vir ons studie. Hier is 'n boek wat toegespits is op die veld van die Teologie.

C F A Borchardt

J Botha, *Semeion. Inleiding tot aspekte van die interpretasie van die Griekse Nuwe Testament*, NG Kerkboekhandel, Pretoria 1990. 209 pp. Prys onbekend.

Hierdie oriëntasie op 'n veelvoud van relevante aspekte rondom die interpretasie van die Nuwe Testament uit die energieke pen van een van ons jonger Nuwe-Testamentici het 'n veel vroeër resensie verdien. In die bestek van sowat twee honderd bladsye word die leser ingelei in die problematiek van die verstaan en die analise van die Nuwe Testament. Die primêre doel is nie 'n bydrae nie, maar om die huidige stand van navorsing op vereenvoudigde wyse aan die jong Skrifstudent deur te gee.

In die eerste hoofdeel word vooraf enkele wetenskapfilosofiese gesigspunte aan die orde gestel, gevolg deur belangrike hermeneutiese en teksteoretiese uitgangspunte. Daarna word die moderne linguistiek, die literatuurwetenskap en die sosio-historiese en sosiologiese interpretasies, sowel as die belang van 'n multidimensionele benadering aan die orde gestel. In 'n tweede hoofdeel volg 'n bespreking van die semiotiek en tekstuele kommunikasie en in 'n derde deel die semantiek.

Die boek is vir die leser wat hom graag vinnig wil oriënteer 'n goudmyn van belangrike inligting ten opsigte van aktuele ontwikkelings, belangrike stromings, metodes, begrippe (asook wanbegrippe!) rondom die interpretasie van die Nuwe-Testamentiese teks. 'n Besondere winspunt is die volop gebruikmaking van ophelderende voorbeelde en die verwysing na sleutel-literatuur.

Die poging om so ver moontlik 'n volledige sleutel te wees het die werk in sekere opsigte 'n bietjie laat skade ly. Ek meen dit sou beter gewees het om 'n groter seleksie te maak, die stof wat wel aangebied is beter te integreer en in sekere gevalle ietwat grondiger te verduidelik.

Die afdeling oor die semiotiek kon goedsikks agterweë gebly het. Dit het besonder "maer" uitgeval en sy plek en funksie is nie mooi duidelik binne die geheelopset nie. Belangrike elemente daarvan kon elders geïntegreer gewees het. Veral die hantering van die tekspragmatiek alhier is te bevrageteken.

Die ingooi van bepaalde terme sonder 'n sinvolle verduideliking sal vir die oningeligte leser probleme skep. Dit geld byvoorbeeld vir terme soos "emies" en "eties" (pp 50 en 118). Die verwysing na Nida help in hierdie verband niks. Die leser sou eers by mense soos Pike, Gottwald of Malina werklike inligting hieroor kon kry, maar dan slegs indien hy na hulle verwys sou word.

Ook die dekonstruksiebenadering word genoem, maar nie voldoende verduidelik nie. Wat sou die uitdrukking "as ons die teks in sy *eintlike bedoeling* ernstig wil neem" (p 25) beteken, in die lig van die belangrike teksteoretiese insigte wat die skrywer elders tereg beklemtoon?

Ortografies is die boek nie goed versorg nie. Die outeur het wys gehandel om 'n woord van verskoning te laat voorafgaan.

Die skrywer se entoesiasme vir sy onderwerp werk aansteeklik. Hierdie entoesiasme laat die boek lekker lees, maar verlei die skrywer ongelukkig soms tot "sweeping statements" wat die wetenskaplikheid van sy werk 'n bietjie benadeel.

Hierdie paar kritiese opmerkings wil egter nie afdoen aan die heuristiese waarde van hierdie werk nie. Elkeen wat worstel met kwessies van Skrifverstaan sal weet hoeveel stekelrige probleme hier op die tafel kom en hoe onbevredigend selfs die beste teksteoretiese benaderings nog is. Wie hom op hierdie terrein waag, moet dus baie moed hê. Afgesien van ons waardering vir Dr Botha se bydrae, sou dit waarskynlik baie goed wees as hy hierdie waardevolle werk sal verfyn en, met verwerking van nuwere ontwikkelings, oor 'n paar jaar nuut op die mark bring om 'n nuwe geslag studente en ander weetgieriges te dien.

A B du Toit

J Piper, *"Love your enemies": Jesus' love command in the synoptic Gospels & the Early Christian paraenesis*, Baker Book House, Grand Rapids 1991. 273 pp. Prys onbekend.

Dit gebeur selde dat 'n proefskrif herdruk word. Dit sou waarskynlik slegs gebeur indien dit 'n buitengewoon goeie en belangrike werk was, of besondere aktualiteit

besit of indien daar om 'n ander rede besondere aanvraag daarvoor bestaan. Die uitgawe hier voor ons is 'n herdruk in papierband, uitgegee 17 jaar nadat die proefskrif oorspronklik in München ingedien is. Ek moet erken dat die rede vir hierdie heruitgawe my nog steeds ontwyk - waarmee ek natuurlik hoegenaamd nie wil sê dat dit 'n swak proefskrif is nie. Dit is intendeel 'n heeltemal stewige stuk werk.

Na 'n ondersoek van die relevante passasies in die Nuwe Testament en in die *Umwelt* van die Nuwe Testament kom Piper tot die gevolgtrekking dat die paranese in die Nuwe-Testamentiese briefliteratuur aangaande die vyandsliefde wel in 'n mate van die Ou Testament en Joods-Hellenistiese bronne gebruik maak, maar dat die wyse van daardie gebruikmaking en die formulering van die vyandsliefde deur Jesus se eie opdrag tot vyandsliefde bepaal word. Die ongekwalifiseerde karakter van die Nuwe-Testamentiese vyandsliefde en die wyse waarop dit in die genade van God gefundeer word, stempel dit op 'n unieke wyse. Hierna bed Piper Jesus se opdrag in die konteks van Jesus se boodskap en gaan hy na hoe hierdie opdrag in die Vroeg-Christelike paranetiese literatuur geresepteer is.

Piper se werk is 'n goeie voorbeeld van hoe die *Sache Jesu* in die gemeentelike paranese kon bly voortleef sonder dat sy *ipsissima verba* noodwendig presies herhaal word. Nêrens in die briefliteratuur word Jesus se opdrag tot vyandsliefde herhaal nie, maar die *Anliegen* van Jesus word in verskillende verbande gerekontekstualiseer.

Dit is by Romeine 12:20 byna komies om te sien hoe Piper moet worstel om 'n aanvaarbare verklaring vir die "wraaksugtige" motivering van die positiewe optrede teenoor die vyand te vind. Om jou vyand te help sodat jy gloeiende kole op sy hoof kan opstapel, klink inderdaad maar baie liefdeloos en weerspreek die ongekwalifiseerde karakter van die vyandsliefde elders in die Nuwe Testament. Die probleem val egter weg as 'n mens aanvaar dat die uitdrukking "om gloeiende kole op iemand se hoof te werp" idiomaties is en vertaal kan word met "baie skaam maak" (vgl Good News Bible en ons 1983-vertaling). Dit is maar een voorbeeld van baie van ons probleme in die Nuwe Testament wat met 'n beter kennis van die taaleie van die Bybel opgelos sou kon word.

Oor die geheel beskou, is Piper se werk 'n gedeë en interessante ondersoek. Bowendien is hierdie tema juis vir ons eie land met al sy vyandskap, haat en geweld van buitengewone aktualiteit.

'n Laaste opmerking: Die subtitel van die werk is heeltemal misleidend.

A B du Toit

M J Erickson, *The Word became flesh. A contemporary incarnational Christology*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan 1991, 663 pp. Prys onbekend.

1 Agtergrond en inhoud

Erickson is 'n erkende en gewaardeerde evangeliese teoloog in die VSA. Hy het ook onlangs 'n omvattende handboek geskryf: *Christian Theology*, en 'n aantal ander boeke.

Erickson beskryf homself as 'n konserwatiewe teoloog; dit is iemand wat oortuig is "that certain basic beliefs must be maintained if Christianity itself is to be retained" (p 13). Die doel van hierdie massiewe Christologie is dan om te toon dat 'n ortodokse inkarnasie-christologie dit wil sê dat Jesus volledig God en volledig mens was in een persoon, ook in ons tyd nog haalbaar is. "In a sense, this volume is an attempt to do for our time what the Chalcedonian statement did for its time" (p 10).

Die boeke bestaan uit drie dele. Deel 1 (omtrent 60 bladsye) is 'n baie eenvoudige opsomming van die gegewens in die Nuwe Testament wat die vroeë kerk gelei het in sy belydenisuitsprake oor Christus en veral in die Christologiese belydenis van Chalcedon. Deel 2 (omtrent 300 bladsye, dus die grootste deel van die boek) is 'n behandeling van 11 moderne benaderings van die Christologie soos die probleem van die historiese Jesus, proses-christologie, postmoderne Christologie en narratiewe Christologie. Deel 3 (omtrent 250 bladsye) is 'n teologiese behandeling van die Nuwe Testamentiese boodskap oor Christus soos dit 'n inkarnasie-christologie ondersteun. Hy is bewus dat dit nie 'n volledige Christologie is nie, maar in 'n sin 'n eensydige beklemtoning van die Godheid van Christus. Hy beskou dit verder ontologies as 'n Christologie van bo, maar epistemologies as 'n Christologie van onder omdat hy Deel 3 begin met die vraag na die betroubaarheid van die historiese getuienis oor Jesus (pp 625-6).

In deel 3 waarin hy 'n hedendaagse inkarnasie-christologie uitwerk, gee hy onder andere aandag aan Jesus se eie getuienis oor sy goddelikheid en die skrywers van die Nuwe Testament hieroor, Jesus se opstanding as 'n bewys dat Hy uniek is, en 'n redelik breedvoerige bespreking van die sin en betekenis van die inkarnasie, alles langs tradisionele konserwatiewe lyne.

2 Kritiese waardering

Iemand wat 'n konserwatiewe Christologie wil lees en 'n herhaling van die goed-bekende behoudende standpunte van die verlede sal geniet, sal dié boek met vreugde lees. Erickson is belese en intelligent, hy kan argumente goed ontwikkel en 'n sterk kritiese saak teen liberale en ander nie-ortodokse sieninge uitmaak. Hy

probeer ook doelbewus moderne probleme in die oë kyk en objektief en getrou moderne Christologiese sieninge weer te gee. Hy probeer selfs in die behandeling van hierdie nuwe Christologieë (deel 2) elke keer eers 'n aantal positiewe en waarderende opmerkings maak voordat hy met sy kritiek begin.

Erickson het ook 'n aangename gesindheid. Hy is nie venynig en katterig as hy standpunte afwys waarvan hy skerp verskil nie, maar saaklik en eerlik. Daar is egter 'n aantal fasette van die boek waarop ek vrae sou wou vra. Die eerste is die struktuur van die boek. Dit word aangebied as 'n inkarnasie-christologie. Die langste deel (deel 2) behandel 11 moderne Christologiese benaderings onder die oorkoepelende opskrif: "Problems of incarnational Christology", maar hierdie Christologiese benaderings het weinig of niks besonders met die inkarnasie of die Godheid van Christus te doen nie. Trouens hy behandel hulle ook nie as probleme vir inkarnasie-christologie nie, maar as Christologieë in hulle eie reg. Verder ontwikkel hy ook nie enige sentrale gedagtes in hierdie deel wat uiteindelik 'n betekenisvolle bydrae tot sy argument vir inkarnasie lewer nie. Trouens deel 2 speel geen rol in deel 3 waar hy die inkarnasie-christologie ontwikkel nie. Dit bly 'n Fremdkörper in die boek.

'n Tweede kenmerk van die boek is dat Erickson redelik min eie inbrenging gee. Hy is deurgaans besig om ander persone se standpunte en argumente weer te gee. En hy kan hom soms op baie min outeurs verlaat. Sy behandeling van die universalitiese Christologie (pp 275 ev) is byvoorbeeld weinig meer as 'n opsomming van John Hick se standpunte - en dit is nie 'n uitsondering nie. Vergelyk onder andere sy behandeling van Postmoderne Christologie. Ook in deel 3 waar hy self 'n inkarnasie-christologie wil ontwikkel, is daar te veel kompilasie en te min selfstandige gedagte-ontwikkeling (onder andere pp 432 par 2; 442 par 1f; 446f, 450f).

Erickson se uitgesproke konserwatisme kan miskien die oorsaak wees dat hy ook baie goeie ontwikkelinge in die moderne teologie onaangeraak laat verbygaan. Dit is byvoorbeeld opvallend dat sy Godsbegrip nog sterk bepaal word deur sake soos logika, almag, alwetendheid, onliggaamlikheid, en byna glad nie deur morele kwaliteite soos liefde nie - en dit terwyl hy met Christus besig is (onder andere pp 539, 547, 554 ev, 611, 630). 'n Mens vind dieselfde gebrek in sy siening van die opstanding waar hy die opstanding van Christus nog rustig skei van ons opstanding en die moderne insig heeltemal mis van één opstanding as eindgebeure wat ingelui is deur Christus se opstanding en waarvan die *Naherwartung* van die Nuwe Testament 'n vanselfsprekende uitvloeisel en nie 'n oorentoesiastiese berekeningsfout (Cullmann en andere) is nie (onder andere pp 500, 619).

'n Ander strukturele element van sy boek is sy voorliefde om met 'n voorbeeld uit die alledaagse lewe of uit 'n ander vakgebied 'n teologiese standpunt te probeer verduidelik. In te veel gevalle is hierdie voorbeelde nie regtig verhelderend nie, lewer nie regtig 'n bydrae nie, en is die teologiese saak wat hy daardeur probeer

verduidelik in sigself alreeds duidelik genoeg (onder andere 539, 542, 543, 545, 547, 550, 556, 559 - dus agt taamlik breed uitgewerkte voorbeelde binne 20 bladsye).

'n Laaste negatiewe saak is sy gebrekkige probleembewussyn wat dikwels lei tot standpunte wat net eenvoudig te maklik ingeneem word. Sy eie behandeling van Jesus as die Verlosser van vroue het min geloofwaardigheid omdat hy nie standpunte behandel wat sy siening van Jesus se simpatieke en positiewe behandeling van vroue (onder andere volgens Lukas) problematiseer nie (pp 590f). En die onskuldige en naïewe wyse waarop hy die goeie wat God deur lyding mag beoog, in sy voorsienigheidsleer behandel, getuig van 'n uiters gebrekkige besef van die katastrofale omvang en vernietigende gevolge van lyding (pp 608, 621f).

SAMEVATTING

In die geheel 'n baie betroubare en deeglike weergawe van die tradisionele standpunte oor die Goddelikheid van Christus wat groot waarde as oriënterende handboek sal hê in 'n behoudende evangeliese omgewing. Maar dit is nie 'n boek wat ons verder help met die ernstige probleme wat die behoudende Christologie vandag druk nie.

A König

R Rhodes, *The counterfeit Christ of the New Age movement*, Baker Book House, Michigan 1990, 255 pp. Prys onbekend.

Hierdie publikasie is gerig op die leser wat reeds oor 'n redelike leeskennis van die Nuwe Era denke beskik. Die boek handel oor die beelde van Jesus Christus soos dit in die Nuwe Era denke gevind word. Die skrywer toon op 'n verantwoordelike wyse verskille aan in die Christologieë binne die Nuwe Era denkstrominge. In die eerste deel van die werk word die vraag na die sogenaamde afwesige jare in Jesus se lewe hanteer. Hy toon aan hoe verskillende teorieë geformuleer word, hoedat hulle mekaar weerspreek en formuleer 'n verantwoordelike Nuwe Testamentiese reaksie op hierdie hipoteses. In die tweede deel word klassieke Nuwe Era leerstellings met betrekking tot Christus aan die orde gestel. Dit word baie sinvol gedoen aangesien die skrywer baie indringend kritiek lewer op die Skrifhantering van Nuwe Era denkers en skrywers. Die wortels van Nuwe Era dogma soos wat dit groei uit die Teosofie en aanverwante groepe, die Antroposofie en die "EK IS"-beweging word opsommend maar deeglik behandel met 'n oorsig oor die belangrikste leiers en groepe in die moderne gestalte van die beweging.

Die laaste deel van hierdie boek gee 'n oorsigtelike uiteensetting van die Nuwe Testamentiese kerugma ten opsigte van Jesus Christus. Dit word telkens gekontrasteer met die Nuwe Era Jesus. Die skrywer volg die klassieke lyn van die Christologie soos dit in die standaard gereformeerde Nuwe Testamentiese teologie bekend is. Die boek sluit af met enkele kort aanvullende hoofstukke en 'n Nuwe Era terminologie indeks.

Hierdie publikasie is bedoel vir die meer indringende Nuwe Era student. Dit bied uiters waardevolle verwysings en dit is die produk van baie deeglike navorsing. Dit is egter jammer dat die skrywer nalaat om 'n ontleding te gee van die geweldige implikasies wat 'n groeiende Nuwe Era Christologie vir die kerk en die Christendom inhou.

Kort gestel: 'n Baie sinvolle boek wat sterk aanbeveel word.

P F de Villiers

A König, Bondgenoot en Beeld. Oor die wese van die mens en sonde. Gelowig nagedink - deel 4, NGKB, Pretoria 1991, 250 pp. R50-00.

Om saam met Adrio König, professor in Sistematiese Teologie aan die Universiteit van Suid-Afrika, gelowig "na te dink" oor hierdie fundamentele vraag, naamlik oor die mens en sonde, is 'n voorreg. Hierdie voorreg beteken nie dat die geheel met kritieklose instemming gelees sal word nie, maar beteken wel dat die leser meegeeneem word deur die goed beredeneerde, omvattend-insigtelike uiteensetting van König se gelowig-soekende verstaan van die bybelse boodskap oor die mens (Afdeling 1) en sonde (Afdeling 2). Op 'n oorspronklik-integrerende wyse neem hy die leser saam op 'n kronkelgang van eksegetiese insigte en sistematies-teologiese standpunte en open hierdeur 'n verbredende en gesagvolle (bybelse) perspektief op hierdie vraagstelling. Alhoewel verskeie benaderingswyses tot 'n bybelse antropologie in die teologie bestaan (en nog sal bestaan!), is die belangrike en bepalende vraag na die voorveronderstellinge en werkswyse van so 'n ontwerp. König (p 235-7) erken in sy slotgedeelte "In plaas van 'n inleiding" die tekortkominge van sy benaderingswyse asook die moeilike pad tussen Bybel en situasie wat maar deur elke teologiese leser van die Bybel gestap moet word. Dit is goed - nee, beter dalk, noodsaaklik - dat op hierdie problematiek gewys word sodat die gelowige ook iets kan begryp van sy/haar onvermydelike sosio-histories-bepaalde lees van die Bybel waarvan König se boek asook elke ander teologiese werk en besinning, 'n produk is.

Vir König is die plus van die bybelse boodskap oor die vraag "Wat is die mens?" bo die groot aantal ander wetenskaplike "boodsappe" oor wat die mens is, die volgende: Die bybelse boodskap is 'n konkrete boodskap waarin die mens die

middelpunt van God se belangstelling is. Hierdie mens is 'n mens in verhoudinge. König identifiseer 'n sestal formele verhoudinge: in vryheid tot omgewing (kultuur); mens as historiese (het, gebruik en maak geskiedenis) en talige wese (verantwoordelike aard van menswees); mens in verhouding tot naaste (is medemens) en natuur (verbondenheid). Die mees beslissende formele verhouding is egter die verhouding tot/voor God wat al die ander verhoudinge konstitueer. Hierdie beslissende verhouding tot/voor God is die toespitsingspunt van hierdie boek. König wys daarop dat in 'n volgende deel (deel 5) na die ander verhoudinge gekyk sal word.

Die verhouding tot/voor God het vir König twee kante wat die inhoudelike aard van menswees bepaal, naamlik 'n andersheid en 'n eendersheid tot God. Eersgenoemde (andersheid) is die mens as komplementerende bondgenoot van God waarin Hy die inisiatief in genade neem en die mens in gehoorsaamheid en dankbaarheid antwoord. Verbond as die inhoudelike beskrywing van die verhouding tot/voor God, word deur König nie in die eng sin van die woord verstaan nie, maar ruim, naamlik as die lewende omgang tussen God en mens; laasgenoemde (eendersheid) is die mens as beeld van God, dit wil sê die *soos* (analogiese) van menswees: Ons moet ten spyte van die radikale verskille met God, soos Hy wees! Hierdie andersheid en eendersheid wat die inhoudelike aard van menswees bepaal, werk König (p 1-107) uit in Afdeling 1. Die andersheid word inhoudelik gevul deur die vrae na die "wie" van die Verbondsgod, die "wat" van die verbond en die "bestemdheid" van die verbondsmens. Die eendersheid van die *soos* in die ongelykheid tussen die inisiatiefnemende God en antwoordende mens word inhoudelik gevul met 'n mensvormige *moet*: Omdat Hy liefde is, moet ons liefhê; omdat Hy heilig is, moet ons heilig lewe; omdat Hy vry is, moet ons in vryheid lewe! Op hierdie wyse is die beeldskap nie iets anders as die verbond nie, maar 'n besondere aspek daarvan. Die "wie" van die beeld, dui op *die mens in gemeenskap met ander mense*; die "wat" van die beeld, is gerig op die *soos God wees en soos Christus optree van 'n nuwe lewe*. Logies hieruit vloei König se oorspronklike poging om die bybelse mensbeskouing in die Godsleer te fundeer en aan Christus te normeer. Inhoudelik vul König hierdie Godsfundering en Christusnormering in sy uiteensetting van die analogiese (liefde, vryheid, heiligheid) en komplementerende eienskappe (genade: dankbaarheid, gesag: gehoorsaamheid, beloftes: hoop) van die verbondsmens in sy/haar verhoudinge.

Wanneer König (p 108 ev) hieropvolgend die vraag na die wese van die sonde aan die orde stel, verteenwoordig dit 'n beginselbesluit en spruit nie voort uit die dogmatiese oortuiging dat die mens *wesenlik* 'n sondaar is en nooit iets anders kan wees nie! Bepalend vir so 'n standpunt is die vraag na wat onder *wese* verstaan word asook of die mens *bedoel* is om sondaar te wees!

Het König in die eerste afdeling van sy boek die verlore mens bespreek, dit wil sê die ware mens (soos God ons bedoel het), dan handel die tweede afdeling

oor die werklike mens, dit wil sê die mens met wie ons elke dag te doen kry, in onself en in die mense rondom ons. En die werklikheid hiervan is die van sondaar-mense, dit wil sê mense wat *word* wat hulle nie bedoel is om te *wees* nie! Teenoor die sinvolheid van die Godsbedoelde ware mens, staan nou die onbegryplike sinne-loosheid van die sonde-doenende werklike mens! In hierdie sin (-neloosheid!) praat König van die wese van die sonde as die nie-nakoming en ontwyking van die verant-woordelikheid wat met menswees gegee is, die sonde as bese mag en die nestel van sonde in strukture.

Vra König binne hierdie konteks na die tradisionele verstaan van die erfsondeleer, die gradering van sondes en die sonde teen die Heilige Gees, dan wil hy een saak glashelder beklemtoon: Sonde is 'n onbegryplike, erge en konkrete grootheid. Dit is sinloos en chaoties, dit vervreem en verbreek, dit is 'n vernietigende mag! Dit is op geen wyse verklaarbaar en sinvol nie. Hierin sou die gevaar van verontskuldiging verskuil lê! As onder andere ongelooft en ongehoor-saamheid van die beelddraende verbondsmens teenoor God en as onder andere selfliefde en liefdeloosheid teenoor die medemens, is die enigste sinvolle ding om met sonde te doen om dit te bely en te laat staan in die wete: die Here beplan en gebruik nie die sonde nie. Hy oordeel en straf dit omdat Hy dit haat! En Goddank, in genade vergewe Hy dit!

Ten slotte stel König die immer aktuele vraag na die dood, siekte en hel as gevolg van (of straf op) sonde. Op insiggewende wyse word die Ou en Nuwe Testamentiese gegewens in hulle onderskeie en histories progresserende beklemto-ninge deur König uitgelig sonder dat hy probeer om hierdie uiters moeilik en veelkantige probleemrelasies klinkklaar te beantwoord. Wel skerm König daarvoor dat die antwoorde wat ons ontwyk in hierdie verbande tussen sonde en dood en siekte deur 'n fundamentalisties-tradisie-bepaalde gemaksgtigheid ingeforseer word by God, sy wese en sy "ewige raad". Hierteenoor bring hy dit in verband met die gevolg van die mens se verantwoordelikheid en skuld.

Sou König se ontwerp van 'n bybelse antropologie teologies geweeg word, sal dit nie te lig bevind word nie en wel op twee vlakke: Eerstens is die ontwerp 'n goed-beredeneerde en insigtelike poging tot 'n bybelse antropologie wat vir elke (sondige!) teoloog sowel as die leesgierige gelowige van veel "vaste spys" waarde sal wees, en tweedens sal dit beslis tot kreatiewe gesprekvoering (nadenke) kon lei oor die oorspronklike standpunte wat König inneem en verdedig.

D P Veldsman

W G Pippert, *The hand of the Mighty. Right and wrong uses of our power*, Baker Book House, Michigan 1991, 166 pp. Prys onbekend.

Hierdie is die sewende boek in 'n bietjie meer as twee dekades van die vooraanstaande Amerikaanse joernalis Wesley Pippert. Vir meer as dertig jaar was hy 'n verslaggewer van United Press International (UPI) waartydens hy drie presidensiële veldtogte asook die verslaggewing met betrekking tot die Kongres hanteer het. Hy was die hoofverslaggewer gedurende die Watergate-skandaal asook hoofkorrespondent in Israel en die Midde-Ooste vir UPI. Tans bestuur hy die Washington Reporting Program wat deur die School of Journalism van die Universiteit van Missouri, Columbia geborg word.

In hierdie werk stel Pippert die (immer) aktuele onderwerp van die uitoefening van mag aan die orde. Sy vraag met betrekking tot die uitoefening van mag spruit histories voort uit veral twee ervaringe: (1) sy eerstehandse ervaring in 1973-5 tydens die Watergate-skandaal en die politieke ontwikkelinge daarna; en (2) die skandale rondom die "beroemde" tele-evangeliste (Swaggart, Bakker en andere).

Vir Pippert is die boeiende sosio-psigologiese vraag: Hoe kon soveel goeie professionele persone (elf van hierdie persone in diens van Nixon was prokureurs!) by hierdie dade betrokke raak? Hoe kon hierdie uitgesproke christelike en passievolle tele-evangeliste so immoreel en uiteindelik magsbehep opgetree het? Pippert wil geen klippe gooi nie. Arrogante misbruik van mag kan elkeen van ons oorkom! Daarom stel hy die versigtig-persoonlike vraag: "What are the Watergates each of us faces? Who among us can claim that we would have handled the temptations facing the televangelists any differently?" (p 59).

Hierdie skandale waarvan Pippert eerstehandse ervaring en kennis dra, neem hy as vertrekpunt in vier gevallestudies vanuit die Bybel (Mag van God, Josef en Dawid) en moderne geskiedenis (Watergate en Carter-administrasie). Hierin handhaaf Pippert die standpunt van die teoloog Lewis Smedes: "Power itself is neutral. It can be harmful and destructive, or creative and helpful" (p 26). Vanuit hierdie oortuiging dat mag insigself neutraal is en gevolglik reg en verkeerd gebruik kan word, stel hy die volgende vrae aan die orde:

- * Wat is mag, en hoe werk dit?
- * Hoekom lyk dit asof mag altyd korrupsie meebring?
- * Hoe kan hierdie versoeking weerstaan word?
- * Is Christelike of ander religieuse leiers meer blootgestel aan magsmisbruik ter wille van die "saak" waarvoor hulle staan?

Met 'n "evangeliese direktheid en ongekompliseerdheid" hanteer Pippert die Ou en Nuwe Testamentiese getuienis oor God as oorsprong van alle mag. Mag as die vermoë om mense en gebeure te beïnvloed, kom van God en is insigself moreel

neutraal. God gebruik sy mag primêr om regverdig te wees, geregtigheid te vestig en genade te bewys. Elke mens het op grond van talente en vermoëns ook verleen-de mag. Persoonlike magsbeoefening help ons om kollektiewe magsbeoefening te begryp, aangesien byvoorbeeld regeringsmag 'n kollektiewe verlenging is van persoonlike mag. Mag kan egter verskillende afwykende gestaltes aanneem byvoorbeeld manipulasie, geweld ensovoorts en daarom moet mag altyd met inperkinge gepaard gaan. In sy eie woorde:

"All of us, the meek and the mighty, have power. But those who are in positions of leadership and authority possess a disproportionate amount of power. For most of us, our power is expressed in personal, individual ways. But persons in leadership and authority wield their power in ways that have vast implications for all of us" (p 119).

Vanuit 'n bybelse perspektief stel Pippert 'n model van dienende leierskap voor as uitdaging in die uitoefening van gesagvolle mag. Dit is vir Pippert die grondslag waarop outentieke leierskap in alle lewensfere gebou word.

Pippert skryf gemaklik. Die inkleur van sy argumentasie met allerlei persoonlike voorbeelde, gee 'n persoonlik deurleefde egtheid aan hierdie boek. Dit lees lekker. Dit opsigself is al genoeg om hierdie boek met instemmende waardering te lees, en nog soveel te meer in Suid-Afrika waar ons ons bevind in 'n tydperk van grootskaalse ontblotinge van een of ander vorm van (ongehoorde) magsmisbruik. Tog ontbreek in sy analise 'n "dieper/breër" sensitiwiteit vir die problematiek en kompleksiteit van die sosiaal-psigologiese magsfenomeen soos veral in onder andere die skool van Kritiese Teorie (Adorno, Horkheimer, Habermas) blootgelê is! Ook sou Pippert goed kon doen deur sy eie analise aan te vul met die goeie insigte van die sekretaris van die WRK, Hans-Rudi Weber (1989) in sy boek oor mag in die bybelse verhale (*Power. Focus for a Biblical Theology*. Geneva: WCC Publications).

Ten spyte van hierdie tekortkominge, kan die leser waarderend iets put in lyn met Pippert se grootse uitgesproke intensie met hierdie boek, naamlik "that this book (may) provide hope" (p 155).

D P Veldsman

J Calvijn, *Prediking en Verkiezing*, vertaal deur S van der Linde, De Groot Goudriaan, Kampen 1992, 224pp. Prys 42,50 gulden.

Hierdie bundel bevat dertien preke uit Genesis 25:12 tot 27:36 oor die verkiesing van Jakob en die verwerping van Esau. Hierdie boek is vroeg reeds gedruk naamlik in 1562 maar is toe vergete en aan die einde van die vorige eeu teruggevind.

Oorspronklik was dit deel van 123 preke oor Genesis wat Calvyn in die jare 1559/60 in Geneve tydens die dienste in die week gehou het.

In 'n breedvoerige toeligtig gee die vertaler baie interessante inligting. Hy wys op die breedsprakerige Frans waaruit die vertaling gemaak is en wys dit aan die feit dat Calvyn sy hoorders moes opvoed en onderrig en daarom gedagtes dikwels moes herhaal. Hy het ook hard met sy gemeentede moes praat. Hy het geduldig oor die genadige verkiesing van God gehandel en boweal alles prakties probeer toepas vir die gemeente deur steeds daarop te wys wat dit vir hulle in hul lewe van elke dag beteken.

Kortliks het die vertaler ook daarop gewys hoe die preek deur Calvyn ingebed is in 'n liturgie en hy bespreek die orde van die diens wat deur Calvyn gevolg is. In die lig van die feit dat Calvyn vir baie mense net bekend is uit sy Institusie, is dit baie goed dat daar voortgegaan word om ander minder bekende werke van Calvyn te vertaal. In die Voorwoord word juis die mening uitgespreek dat die swaartepunt by Calvyn in sy preke kan lê. Dit is nie dat daar geheel nuwe dinge gesê word nie maar wat hy sê is pastoraler, meer bewoë en uitvoerig (bl 8). Daarom moet hierdie vertaling uit die Frans seer verwelkom word. Die boek is in 'n mooi hardeband en die reeks kan hartlik aanbeveel word by elkeen wat in Calvyn belangstel.

C F A Borchardt

C G de Groot, *Spener en Francke. Grondleggers van die Duitse Piëtisme*, Potchefstroom 1992 (IRS F2 no 55), 53 pp. Prys R7-00.

Die outeur wat 'n hele paar boekies in die reeks Reformatoregalerie versorg het (o.a. oor Zwingli, Erasmus, Luther en Calvyn) begin in hierdie boekie deur te wys op die verstarring in die protestantse kerke in die 17e en 18e eeu en dan bespreek hy die Piëtisme as reaksie teen die koue Ortodoksie. Hy stel dit dat die Piëtisme eintlik sy oorsprong in Engeland gehad het (p 3) en op bladsy 5 meld hy dat dit in Engeland uit die kerk verban was en dat hulle 'n eie kerk moes stig onder die naam Metodiste kerk. Dit is verwarrend want Wesley is tog deur die Duitsers beïnvloed en nie andersom nie.

Kortliks behandel hy Spener se lewensloop (p 6-12) gevolg deur 'n lewenskets van Francke (p 13-30). Daarna wys hy op die kenmerke van die Piëtisme (p 30-46), die verskeie groepe (p 47) en 'n slotbeskouing (p 47-52) wat hoofsaaklik bestaan uit kritiek teen Francke.

Hy het baie goed gewys op nadele wat deur die Piëtisme gebring is, soos hulle asketiese trek, hulle subjektiwisme, volmaaktheidsleer, leer van die deter-

minisme, hul geestelike hoogmoed en veral hulle oordrewe klem op godsdiensonderrig veral op kinders wat te jonk is om die volle implikasies van alles te begryp en dan net gefrustreer kan word. Die outeur het by alle waardering vir Francke tog baie kritiek op sy onderrigmetodes. Dit kom ook in sy slotbeskouing ruimskoots terug. Positiewe gevolge wat De Groot noem is dat hulle die Lutherse Kerk wakker geskud het en veral ook die sendingopdrag met erns aangepak het. Laasgenoemde gedagte het hom gelei om 'n hele paar bladsye te wy aan die Morawiese sending hier in Suid-Afrika (p 42-46). Von Zinzendorf is deur Francke beïnvloed en so het Francke indirek meegewerk aan die uitbreiding van die evangelie in Suid-Afrika.

'n Kort lys van geraadpleegde werke word aangegee en dit is opmerklik dat 12 van die 23 titels direk met Opvoedkunde te doen het, vandaar sy deeglike kritiek op Francke se onderwys. Dit is natuurlik gegrond maar oorheers tog die slotoordeel en mens sou tog nie die indruk wou laat dat dit Francke se hoofout in sy lewe was nie. Die feit is dat hy met die stigting van sy weeshuise 'n voorloper van die latere sogenaamde Inwendige Sending was en hierin en deur sy sendingywer 'n baie groot invloed uitgeoefen het op die uitdra van die evangelie.

Oor die geheel gesien is dit 'n lesenswaardige boekie en as 'n kort inleiding op die Piëtisme 'n nuttige oriëntering.

C F A Borchardt

A Malphurs, *Developing a vision for ministry in the 21st century*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan 1992, 256 pp. Prys onbekend.

Die term visie en missie word vandag redelik algemeen gebruik en meestal op 'n lukraak manier. Sommige sien missie as die droom vir 'n kerk of 'n organisasie (vergelyk George Barna in sy boek "Without a vision the people perish"), terwyl Malphurs visie sien as die droom vir 'n kerk. Visie is 'n moet vir die kerk. "Vision is crucial to any ministry. Ministry without vision is like a surgeon without a scalpel, a carpenter who has broken his hammer". Tereg sê Malphurs "to attempt a ministry without a clear, well-articulated vision is to invite a 'stillbirth'" (p 19). 'n Goeie visie gee rigting aan 'n kerk. Dit skep 'n eenheidsklimaat, dit bewerk verandering en motiveer die lidmate. 'n Visie word gebore omdat daar 'n ontevredenheid ontstaan met die status quo. Hierdie ontevredenes is nie maar net "squeaky wheels" nie, maar werk ook doelgerig in die rigting van verandering en verbetering. Hulle bevraagteken nie maar net alles nie, maar doen ook konkrete voorstelle aan die hand. Hulle is gewoonlik die leiers in die kerk.

In hoofstuk 3 bespreek hy die visionêre leier in die gemeente. Twee belangrike sake word bespreek naamlik die leier se intuïsie en sy rasionele denke. Hy maak ook melding van die "Personal Profile"-toets wat die leiers moet aflê.

In hoofstuk 6 gee hy weer aandag aan die verskil tussen die leier en die bestuurder. "Leadership is coping with change, while management is coping with complexity" (p 142). Die leier gee rigting aan die groep terwyl die bestuurder kyk na die beplanning en begroting. Die leier is ingestel op motivering en inspirasie terwyl die bestuurder ingestel is op kontrole, organisasie en voortdurende toesig. Hier word nie gekies vir die een ten koste van die ander nie. Hy pleit eerder daarvoor dat 'n leier ook moet leer om 'n bestuurder te wees.

Twee hoofstukke (6 en 7) word gewy aan struikelblokke vir die implementering van 'n visie. Die oplossings vir hierdie struikelblokke sien Malphurs lê in spanbou, in samewerking en koördinering, in die uitbouing van die span en in die persoonlike verhouding met Jesus Christus.

Malphurs gebruik die Midlothian Community Church se bedieningsplan as riglyn. Hy gee ook verskillende voorbeelde van 'n visie en hoe die visie geformuleer en "bemark" kan word. Die laaste hoofstuk handel oor die instandhouding van die visie. Hierdie is 'n uitstekende werkboek wat elke predikant en beplanningskommissie met groot vrug kan gebruik. 'n Ander kant van strategiese beplanning word vanuit 'n nuwe hoek belig. Die boek bevat weldeurdagte idees.

H S Breytenbach

H vande Kemp (ed), *Family Therapy. Christian Perspectives*. Baker Book House, Grand Rapids, Michigan 1991, 214 pp. Prys onbekend.

Hendrika vande Kemp het hierdie boek saam met 6 ander skrywers die lig laat sien. Sy self skryf een van die hoofstukke en tree ook op as redakteur. Al die skrywers is belydende Christene, maar uit verskillende tradisies. Die boek verskyn as deel van 'n groter reeks, *Christian Explorations in Psychology*. Elke volume in die reeks het ten doel om op 'n wetenskaplike basis een veld in die psigologie vanuit 'n Christelike perspektief te bestudeer. In hierdie boek gaan dit dan oor die gesin en gesinsterapie.

Die inhoud van hierdie boek lyk soos volg:

- 1 Religion and ethnicity in the thought of Christian Fredrik Midelfort. *Jon L. Yost*.
- 2 The family, religion, and identity: A reformed perspective. *Hendrika Vande Kemp*.

- 3 Personhood and relational life tasks: A model for integrating psychology and theology. *G Peter Schreck.*
- 4 The church as a multigenerational relational system. *Clarence Hibbs.*
- 5 Between truth and trust: Elements of direct address. *Barbara R Krasner and Austin J Joyce.*
- 6 Metaphors, models, paradigms and stories in family therapy. *Alvin C Dueck.*

Dit is betekenisvol dat die eerste hoofstuk aan Midelfort se teorieë gewy word. Hy was 'n baanbreker in die erkenning van religieuse en etniese dimensies in gesinsfunksionering. Hy het ook klem daarop gelê dat die verskillende dimensies waarop gefunksioneer word, naamlik godsdienstig, etnies, sosiaal, psigologies en fisies, almal in balans met mekaar moet wees.

Vande Kemp se eie bydrae oor godsdiens, identiteit en gesin, orden sy aan die hand van die sisteemteorie van David Kantor en William Lehr. Die dimensies van ruimte, tyd, energie, mag en betekenis, word aan die hand van die konteks van 'n Christelike gesin bespreek.

Die hoofstuk deur Peter Schreck bied 'n bruikbare model aan die hand waarvan psigologie en teologie geïntegreer kan word met die oog op persoonsontwikkeling. Die model bestaan uit die basiese begrippe van identiteit, intimiteit, industrie en integriteit.

In die laaste twee hoofstukke van die boek word vanuit verskillende hoeke nogal uitvoerig aandag gegee aan die teorieë van Boszormenyi-Nagi. In Suid-Afrika is hierdie skrywer met sy interessante idees heel onbekend. Daarom is dit opwindende leesstof en dit blyk ook vanuit 'n teologiese perspektief bruikbare teorieë te wees. Een van die sleutelkonsepte waarmee Nagi werk is skuld - skuld wat ook van generasie tot generasie vereffen word. Dit open nogal nuwe perspektiewe.

Vir teoloë, maatskaplike werkers en sielkundiges - almal wat hulle met gesinsterapie bemoei - is hierdie 'n waardevolle boek.

J C Müller

M te Velde, *Gemeente Opbouw 1*, Doelgericht en samehangend werken in de Christelijke Gemeente, De Vuurbraak, Barneveld 1992, 96 pp. Prys onbekend.

Hierdie is die eerste boek wat verskyn het na Te Velde se intrede aan die Teologiese Universiteit van die Gereformeerde Kerk te Kampen in 1989. In hierdie boek "Gemeente opbouw" gee hy planmatig aandag aan die funksionering van die gemeente. Die term gemeentebou, sê Te Velde, kom nie in die Skrif voor nie, maar wel die saak van gemeentebou. Die term "bou" verwys na 'n begin, 'n fondament

wat God self gelê het. Daar is ook voortgaande arbeid. Die Here wil verder bou (1 Kor 3:9-11). Daar is 'n doel met elke bouprojek. God laat sy kerk bou volgens Sy plan wat Hy daarvoor uitgewerk het. Dit sien ons duidelik in die Ou Testament met die tabernakel (Eks 25-28; 36-40) en met die vaste tempel in Jerusalem (1 Kon 28:19). Die term "bou" het aldus Te Velde dikwels oordraagtelike betekenis. In die algemeen dui dit op 'n situasie waarin dit met jou goed gaan. Wanneer die volk ongehoorsaam word, gaan alle bouwerk te grond. Maar dan kom daar weer nuwe beloftes van die heropbou van die tempel (Jer 24:6; 31:4, 28; Neh 2:20). God laat sy kerk nie eindig in puin nie. Die "opbou"-begrip is daarom 'n simbool van God se genadige handeling met sy volk. Met die koms van Jesus Christus begin 'n nuwe tyd. Na Sy dood en opstanding is die tempel-era verby. Alle aandag word nou gevestig op die heiligdom in die hemel. Vandaar werk Hy immers aan die nuwe Jerusalem. Sy werk kry hier op aarde gestalte in die gemeente (Ef 2:22). Die nuwe Jerusalem word gebou deur gemeentebou. Só bly gemeentebou 'n eeuelange proses. Vanaf Pinkster is die kerk in aanbou. Bogenoemde argumente is die basiese uitgangspunt van Te Velde. Hierna gee hy ook verder aandag aan sake soos: wie bou die kerk, intensiewe en ekstensiewe bouwerk en doelgerigte gemeentebou. Gemeentebou as vak word weer eens bespreek (p 18-27). In Europa het die vak ontstaan in die konteks van kerkverlating. Dit het 'n metode geword om te soek na kerkherstel. Daarom praat die Nederlanders dan ook van "crisis management". Die probleem was dat die kerk "kerkdiensten-kerk" was en nie gemeente-kerk nie. Kerklike aktiwiteite was slegs beperk tot die eredienste. Vandaar die enorme randkerklikheid. Gemeentebou as vak het weer die priesterskap van die gelowiges beklemtoon. Die kerk moes hom weer rig op die "middenveld" (21) sodat lidmate kan omgee vir mekaar, mekaar onderling kan vertrou en versterk en die kerk op- en uitgebou kan word.

Te Velde gee ook aandag aan die verhouding teologie en menswetenskappe (54), beleidvorming vir die kerk (68) en aan 'n visie vir die gemeente (81-91).

Hierdie is 'n goeie boekie oor die basiese teologiese sake rondom gemeentebou. Dit is 'n moet vir elkeen wat besig is met gemeentebou. Die vereiste is net dat die tweede boekie van Te Velde "Gemeente Ophou 2" hierna gelees sal word.

H S Breytenbach

M Te Velde, *Gemeente Ophou 2*, Bijbelse basisprincipes voor het functioneren van de Christelijke gemeente, De Vuurbraak, Barneveld 1992, 134 pp. Prys onbekend.

In die eerste deel word planmatig en doelgerig aandag gegee aan 'n verbeterde funksionering van die gemeente. Die term gemeentebou, die teologiese fundering

en die vak gemeentebou word aan die orde gestel.

In die tweede deel word 10 basiese riglyne vir die goeie funksionering van die gemeente uitgespel. Die Skrifgegewens word benader vanuit 'n gemeentebou-invalshoek met die doel om die gemeente op- en uit te bou. Dit gaan inderdaad vir Te Velde om die effektiewe funksionering van die gemeente. Te Velde verkies dus om in sy beredenering rondom gemeentebou die saak van God se kant af te benader omdat ons in 'n gebroke werklikheid leef. Die tien basiese riglyne word net kortliks genoem naamlik: plek (14-19), basis (22-28), doel (30-33), take (36-49), hart (56-58), krag (60-65), funksionering (65-71), gawes (74-96) en ampte (97-108).

Bogenoemde tien riglyne dien as boubeginsels. In die opbouwerk van die gemeente sal hierdie 10 riglyne van die uiterste belang gereken word. As een of meer daarvan verwaarloos word, sal dit negatiewe gevolge vir die gemeente hê. Dan kan die gemeente nie optimaal funksioneer nie en sal dit lei tot allerlei frustrasies vir die lidmate.

Hierdie tweede werkboek is nuttig en bruikbaar. Ons sien uit na die derde boek van Te Velde waarin 'n "werkplan" uitgestippel sal word.

H S Breytenbach

K L Callahan, *Twaalf sleutels tot 'n effektiewe gemeente. Die Beplanningswerkboek*. Orion 1993, 52 pp. Prys R20-67.

Sedert die publikasie van "Twelve Keys to an Effective Church" het daar talle versoeke ingestroom vir 'n praktiese werkboek. Callahan het hierna 'n werkboek ontwerp vir leraars, sleutelleiers en lidmate van die gemeente wat in die toekoms van die gemeente belangstel. Hierdie uitstekende en handige werkboek is in Afrikaans vertaal deur M Nel en J J Louw. Dit is 'n stap vir stap begeleiding in 'n gemeentelike beplanningsproses met die oog op langtermynbeplanning. Langtermynbeplanning is tog bevorderlik en beslissend vir die vooruitgang van elke gemeente. Dié werkboek kan deur gemeentelike kommissies, sleutelleiers, langtermyn beplanningskommissies, leraars en individuele gemeentelede gebruik word. Die waarde van die werkboek is dat elke persoon betekenisvol aan die ontwikkeling van die langtermynplan van die gemeente kan deelneem terwyl die sake aan die orde (leemtes en winspunte) gedurig met mekaar bespreek word. Die Beplanningswerkboek kan op verskeie maniere benut word. Sommige gemeentes verkies om die Beplanningswerkboek oor 'n naweek van ongeveer tot tien werksure vir hulle langtermynbeplanning te gebruik. Ander gemeentes weer sal die Beplanningswerkboek oor 'n tydperk van drie maande deurwerk en algaande sinvol hulle gedagtes met mekaar wissel. Die Beplanningswerkboek word in vier hoof fases verdeel waarin die stof as volg ingedeel word:

Hooffase 1: Ontwikkel 'n realistiese beraming van die gemeente se huidige toestand en grootte (p 4-5).

Hooffase 2: Kies die primêre toekoms van die gemeente (p 7-10). Tydens hierdie fase word bepaal waar die gemeente tans staan en hoe ver die gemeente kan gaan.

Hooffase 3: Bepaal die sterk punte van die gemeente in die lig van die twaalf sentrale kenmerke van effektiewe gemeentes. Die relasionele kenmerke van die gemeente, soos beskryf in Callahan se "Twelve Keys to an Effective Church" word hier bespreek. Die ses relasionele kenmerke is:

- 1   Spesifieke, konkrete missionêre doelwitte.
- 2   Pastorale besoeke deur pastors en lidmate in die gemeenskap.
- 3   Gemeenskaplike, dinamiese eredienste.
- 4   Betekenisvolle relasionele groepe.
- 5   Sterk leierskapshulpbronne.
- 6   Vaartbelynde strukture en deeglike, deelnemende besluitneming.

Hierna word die funksionele kenmerke bespreek naamlik:

- 7   Verskeie toereikende programme en aktiwiteite.
- 8   Oop en toeganklik.
- 9   Opvallende sigbaarheid.
- 10   Voldoende parkering, grond en landskapsontwikkeling
- 11   Voldoende ruimte en fasiliteite.
- 12   Gesonde finansiële hulpbronne.

Na hierdie deeglike analise volg die vierde hooffase.

Hooffase 4: Kies die sentrale kenmerke, die sleuteldoelwitte en tydskedules wat die gemeente se toekoms sal bevorder. Gedurende die eerste fase van die vierde hooffase moet die beplanningspaar al die insette deel met die ander in die groep. Elkeen se graderings word nou op 'n kaart aangeteken op bladsy 36. Op die volgende twee kaarte word nou die Kenmerkgradering: Graderingsvelde en -gemiddeldes (p 37); Gemiddelde graderings en Kenmerke (p 38) aangeteken.

In die tweede fase word die sterk punte van die gemeente gekies en uitgebou. In die derde fases word beplan en besluit saam met die ander beplanningspare watter kenmerke uitgebou en toegevoeg moet word. In die vierde fase word 'n tydskedule opgestel vir die volgende drie tot vyf jaar. In die vyfde en laaste fase word sleuteldoelwitte gekies en geformuleer vir die uitbouing en toevoeging van die kenmerke.

Hierdie Beplanningswerkboek is 'n besliste moet vir elke predikant en elke lid van die beplanningskommissie. Ek beveel dit graag aan.

H S Breytenbach